

KUN. DR. VIKTORAS GIDŽI NAS, O.F.M.

AUGUSTINIJONAI LIETUVOJE

Atspaudas

iš

L.K.M. Akademijos *Metraš io* IV tomo

305-320 psl.

ROMA 1968

AUGUSTINIJONAI LIETUVOJE

Vienuoliai laik b gyje Lietuvos religiniame, kult riniame ir net politiniame gyvenime yra suvaidin labai didel vaidmen . Pati Lietuvos istorija ir net Lietuvos vardas istorijos šaltiniuose atsirado su vienuoli atsilankymu ir j pastangomis patraukti m s prot vius katalik tik jim . Vienuoliai yra pirmieji Lietuvos misijonieriai, pirmieji vyskupai, pirmieji mokslo skleid - jai ir pirmieji krašto kult ros k l jai. Jie pirmieji steig mokyklas ir dav Lietuvai vis stili gražiausias bažny ias ir kitus meno paminklus. J vienuolynuose sik r ir išaugo bibliotekos, kurios v liau valdžios nusavintos ir sutelktos ir dabar sudaro didži j Lietuvos Kauno ir Vilniaus universitet bibliotek pagrind . Ne eilin s reikšm s buvo ir j pa i sijungimas kov už Lietuvos laisv , nors ji ir nebuvo dabartin s m s tautin s sampratos šviesoje vedama.

visa tai atsižvelg istorikai nusiskundžia, kad n ra iširta vienuolij istorija, o be vienuoli veiklos atidengimo negali b ti pilna nei m s Bažny ios, nei m s Tautos istorija. Iki šiol ši sritis pa i lietuvi beveik visai nestudijuota. Tik paskutiniu metu Lietuvi Enciklopedija trumpu iais straipsneliais jau šiek tiek supažindino su Lietuvoje veikusiomis vienuolijomis. Pa i vienuoli d ka, vairose studijose, daugiau žini suteikta tik apie pranciškonus, j zuitus ir marijonus. tai atsižvelgdamas šio straipsnio autorius ir bando duoti vienos senos Lietuvoje veikusios augustinjon vienuolijos istorin apybraiž . Negal damas šiuo metu pasinaudoti nespausdintais archyv šaltiniais, autorius tenkinasi išleistomis dokument nuotrupomis, užuomenomis ir studijomis, kad bent truput skaitytojus supažindint su augustinijonais. ¹

1. Bendros žinios apie augustinjonus. — Šv. Augustinas Aurelijus (354-430), po savo atsivertimo gr ž s savo gimt j Tagast , suorganizavo bendrai gyvenan i draug bendruomen

ir dav bendro gyvenimo taisyklės. V liau, jam mirus, atsirado daug augustinijonais pasivadinusiu vienuolij , kurios savo gyvenim grind šv. Augustino mokslo dvasia.

Laiko t km je iškilo dvi pagrindin s augustinijon šakos : bendro gyvenimo reguliarai kanauninkai ir šv. Augustino eremit — atsiskyr li ordinas. Kanauninkai reguliarai dabar turi penkias atskiras šakas: Laterano kanaunink Išganytojo kongregacija (kurta IX amž.), Austrijos Laterano kanaunink kongregacija (kurta XI amž.), Šveicarijos šv. Mauricijaus kongregacija (kurta 1128), Didžiojo šv. Bernardo ligonini Kongregacija (kurta XI amž.) ir Windesheimo kongregacija (kurta 1386). Vienuolinis gi šv. Augustino eremit ordinas yra išsišakoj s keturias šeimas : šv. Augustino broli ordin — O.S.A. (sudarytas 1256 m., sujungiant savarankiškai veikusius atskirus vienuolynus vieno generalinio viršininko valdžion), augustinijon rekolekt — O. A. B. (kurtas 1588), augustinijon diskalceat — bas j — O.A.D. (kurtas 1592) ir augustinijon asumpcionist — A. A. (kurtas 1845)¹. Lietuvoje (1410-1864) veik augustinijonai priklaus šv. Augustino eremit ordinui.

2. Augustinijonai kaimyniniuose kraštuose. — Augustinijonai buvo vieni iš pirm j balt misinink . Pirmasis žinomas livi ir latvi apaštalas buvo Meinhardas, O.S.A. Jis Livonij atvyko 1184 m. ia jis mok ir krikštijo pagonis ir Ikškil je pastat bažny i . Kai 1185 m. žiem lietuviai nusiaub krašt , jis vietos gyventojams padedant, apsigynimui pastat Ikškil s ir Holom s pilis. Tuo pat metu jis buvo konsekruotas pirmuoju Livonijos vyskupu (1186) ². Tuo metu Ikškil je jis k r ir augustinijon vienuolyn , kuris 1202 m. buvo perkeltas Ryg ir pavadintas Marijos Mergel s vienuolynu ³. Pakrikštytiesiems nesilaikant savo pažad ir atkrinant nuo tik jimo, jis jau nor jo apleisti Livo-

¹ *Annuario Pontificio* 1967, Città del Vaticano 1967, 807-816, 817, 819, 830-831 psl.

² *Henrici Ohronicon Livoniae*, editio altera Hannoverae 1955, 1-7 psl. ; L. Arbusow, *Meinhard, Bischof der Liven (1186-1196)*, žr. *Baltische Monatshefte*, I (1937), 3-6 psl. ; Hermanni de Wartberge, *Chronicon Livoniae*, žr. *Scriptores rerum Prussicarum*, II t., Frankfurt am Main 1955, 22 psl.

³ *Henrici Chronicon Livoniae*, 17 psl.

nij, bet tikinį jį atkalbėtas ir popiežiaus paragintas pasiliko ir ia besidarbuodamas 1196 m. mirė⁴.

Jo kurtame vienuolyne rado prieglaudą augustinijon misininkai. Žinome, kad ia nuo 1200 m. gyveno garsus Livonijos misininkas Alebrandas, O.S.A., ir 1202 m. iš Neumünster Holsteine vienuolyno atvyko Engelbertas, bsimas iš Ikškils Rygon perkeltos Marijos Mergelės vienuolyno prepozitas, kuris su kitais misininkais Livonijoje skelbė Kristaus mokslą⁵. Ia 1205 m. atvyko ir Rothmaras, O.S.A., vysk. Alberto brolis, kur 1224 m. popiežius paskyrė naujai kurtos Dorpatos vyskupijos prepozitu⁶. Augustinijon prepozito 1206 m. buvo suorganizuota didelė misij ekspedicija krašto gilum. Tuo metu minėtas Alebrandas krikštij pagonis ir kūrė parapijas aplink Toreid, o kiti kunigai su pasisekimu tęsė dar kitose vietose⁷. Tas pats Alebrandas su pasisekimu krikštijė latgalius⁸. Vysk. Albertas, darydamas žyg

S li krašt, kartu pasiėmė prepozit Engelbert ir vis Eygos augustinijon šeim⁹. Prepozito ir augustinijon svetingumu 1206-1207 m. žiem naudojosi, iš Ozelio misij grįždami, Danijos Lundo arkivyskupas Andrius ir vysk. Mikalojus^{10 11}. Livonijos augustinijonai savo misij tęsė ir toliau ir labai daug prisidėjo prie krikštijė vedimo šiame krašte, kai jį užvaldė Rygos arkivyskupas ir Livonijos ordinas.

Augustinijonai veikė ir Prūsijoje. Ten jie turėjo Heiligenbeil vienuolyn, pastatytą šiaur nuo Braunsbergo, kur jiems 1370 m. pastatė ir aprūpino Vokiečių ordino magistras Vinrikas¹¹. Vėliau, 1451 m., jie sikūrė Rešliuje, Varmijos krašte, o Lenkijoje prieš Lietuvos krikštijė jau turėjo 10 vienuolyn¹², bet apie jį pastangas tuomet krikštijė lietuvius nieko nežinome.

⁴ Ten pat, 5-7 psl.

⁵ Ten pat, 17 psl.

⁶ Ten pat, 28 psl.

⁷ Ten pat, 44 psl.

⁸ Ten pat, 55 psl.

⁹ Ten pat, 53 psl.

¹⁰ Ten pat, 43 psl.

¹¹ *Die Chronik Wigands von Marburg*, žr. *Script. rer. Truss.*, II t., 568 psl.

¹² *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, I-II t., Varšuva 1904, 425 psl. ir sek.

3. *Augustinijonai Lietuvos Brastoje (1410-1831)*. — Lietuv augustinijonai buvo pakviesti iš Lenkijos. Pirmasis jų vienuolynas didžiojoje Lietuvos kunigaikštijoje buvo kurtas Brastoje. M. Balinskis ir J. Kur evskis sako, kad jis buvo kurtas Vytauto¹³, o kiti teigia, kad Aleksandro Jogailaitis¹⁴. Jei jis buvo kurtas Vytauto, jo kurtas siekt 1410 m., jei Aleksandro 1492-1506 m.¹⁵. Greičiausia augustinijonai Brastoje buvo kurdinti Vytauto, o Aleksandras jiems užrašė žemes, ar Vytauto fundacij patvirtinęs. Būdinga tai, kad nuomonė, laikanti Aleksandrą šio vienuolyno kūrėju, nėra paremta šaltiniais.

Vytauto statytoji Šv. Trejybės bažnyčia buvo sudeginta totorių. Nauja bažnyčia pastatyta tikinčiųjų aukomis 1666 m. Iš Kur evskio nurodom 1804-1830 m. vizitacijos akto sužinome, kad Brastos vienuolyne tame laikotarpyje gyveno 7 augustinijonai ir savo bibliotekoje turėjo 1201 knygą. Prie vienuolyno veikė maža mokykla, kurioje 1804-1805 m. mokėsi tik 1 mokinys. Vienuolynas rusų valdžios sakymu panaikintas 1831 m.¹⁶.

4. *Gardino vienuolynas (1505-1673)*. — Kiekviliu, kai kuriu nuomone, Vytauto būvęs kurtas ir Gardino augustinijon vienuolynas, kurio privilegijas patvirtinęs Aleksandras Jogailaitis 1503 m.¹⁷. A. Šapoka teigia, kad vienuolynas ir bažnyčia buvo pastatyta Aleksandro laikais (1492-1506)¹⁸. Gi Kur evskis tvirtina, jog augustinijonus Gardine kurdinęs pats Aleksandras. Daugiau apie Gardino augustinijonus ir jų veiklą, mums žinomuose šaltiniuose, nieko nepavyko užtikti. Viliu apie juos tiek nežinome, kad jie, sudegus medinei bažnyčiai, galbūt ir vienuolynui, neturėdami išteklių atsistatyti, 1673 m. visai apleido Gardiną¹⁹.

¹³ M. Baliński, *Starytna Polska*, IV t., Varšuva 1886, 586 psl.; J. Kurczewski, *Biskupstwo Wileńskie*, Vilnius 1912, 90 ir 253 psl.

¹⁴ *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, I-II t., 427 psl.

¹⁵ *Augustinijonai*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, I t., So. Boston, Mass., 1953, 414 psl. Aleksandras Jogailaitis Didž. Lietuvos kunigaikštis buvo 1492-1506 m.: A. Šapoka, *Lietuvos istorija*, Fellbach 1950, 191 psl.

¹⁶ J. Kurczewski, *Biskupstwo Wileńskie*, 90, 253, 313 ir 323 psl.

¹⁷ *Augustinijonai*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, I t., 414 psl.

¹⁸ A. Šapoka, *Gardinas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, VI t., 537 psl. ir sek.

¹⁹ J. Kurczewski, *Biskupstwo Wileńskie*, 253 psl.

5. *Bychovo augustinijon vienuolynas (1545-1831)*.—Po Gardino vienuolyno k rimo chronologiškai seka Bychovo, Vitebsko vaivadijoje, k rimas, kur , pasak Vij ko Kojalavi iaus, k r s Aleksandras Chodkevi ius — Vilniaus vaivada ir Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos kariuomen s vadas, etmonas²⁰. Kada jis j k r — nežinia. Grei iausia tuo metu, kai buvo Naugarduko vaivada (1544-1547) ²¹. Tolimesnis šio vienuolyno likimas nežinomas.

6. *Augustinijonai Seredžiuje ir Lyduv nuose (1620-1635)*. — Šiek tiek augustinijon veikimo žymi yra ir Žemai i vyskupi-joje. Vaivada Mikalojus Pacas Seredžiuje pastat s bažny i , ir vysk. Stanislovui Kiškai leidžiant, 1620 m. prie bažny ios kurdino augustinijonus. Jis, matyt, j išlaikymui nepadar reikiam užraš , jei jie jau 1635 m., anot M. Valan iaus, netur dami kuo misti iš Seredžiaus išsidangino, o vyskupas bažny i atidav šiaip jau kunigams ²². Tas pats M. Valan ius rašo, kad vysk. Kiška pas Lyduv n koply i 1626 m. liep s gyventi kun. Juknevi iui, augustinijonui²³. Vienuolis kunigas ilgai vienas gyventi negal jo. Jis grei iausia ia atvykdavo iš Seredžiaus. Išnykus Seredžiaus vienuolynui, ir šis augustinijonas iš Lyduv n pasitrauk .

7. *Augustinijonai Vilniuje (1675-1831 ?)*. — Pirmasis Vilni augustinijonus kviet Vilniaus vysk. Eustachijus Valavi ius (1616-1630) ²⁴, bet tuomet jie Vilni neatvyko. Tik 1671 m. balandžio 2 d. augustinijon generolas, t v. Domininkas iš Milano, dav sutikim kurti Vilniuje vienuolyn . Tada Lenkijos augustinijon provincijolas Mikalojus Dobrocieskis 1673 m. sausio 4 d.

²⁰ A. Wituk Koił owicz, *Miscellanea rerum ad statum ecelesiasticum in Magno Lituaniae Ducatu pertinentium*, Vilnius 1650, 110 psl.

²¹ *Chodkevi iai*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, III t., 527 psl.

²² E. Krasauskas, *Seredžius*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XXVII t., 297 psl. ; *Augustinijonai*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, I t., 414 psl. ; M. Wol onczewskis, *Žemajtiu Wiskupiste*, I t., Vilnius 1848, 131 psl. ir sek. Jis išnašoje cituoja vysk. Kiškos vizitacijos akt .

²³ M. Wol onczewskis, *Žemajtiu Wiskupiste*, I t., 132 psl. ; K. Krasauskas, *Lyduv nai*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XIV t., 530 psl.

²⁴ J. Kurczewski, *Ko ciól Zamkowy*, I t., Vilnius 1908, 108 psl.

provincijos definatoriui, t v. Fulgencijui Drayackiui, leido tuo tikslu vykti Vilni . Sekantis provincijolas Amadeus Malaciskis 1675 m. geguž s 8 d. leido jam tol pasilikti Vilniuje, kol ten bus kurtas augustinijon vienuolynas. Tada Vilniaus vyskupu nominuotas Mikalojus Pacas, kitiems vietos vienuoliams pritariant, 1675 m. birželio 23 d. taip pat dav savo sutikim r pintis augustinijon vienuolyno k rimu. Nuo to laiko t v. Fulgencijus Drayackis su broliu Klemensu, gyvendami iš išmaldos, r pinosi Vilniuje kurti vienuolyn ²⁵.

Nerasdamas tinkamos vietos vienuolynui, o gal ir fundatori jo k rimui, t v. Drayackis praš Vilniaus kapitul , kad ji augustinijonams perleist šv. Nikodemo parapijos bažny i ²⁶. Kapitula 1675 m. spalio 18 d. jam atsak , kad tuo reikalu reikia rašyti prašym Rom ²⁷. Grei iausia tuomet Rom nebuvo rašyta, bet, kiek palaukus, v l kreiptasi tuometin vyskupijos vadovyb , prašant tos pa ios bažny ios. Š kart augustinijonai gavo aiškiai neigiam atsakym . Vilniaus vyskupo pavaduotojas Smolensko vysk. Aleksandras Kotovius (1676.X.13) ir kapitula (1676.X.23) jiems praneš , kad šv. Nikodemo bažny ios negali duoti, nes tam priešinasi fundatori valia, miestas, klebonas ir gyventojai, d l to pataria jiems pasiieškoti kitos laisvos vietos ²⁸. Kadangi sutikim iš Vilniaus vienuolyn viršinink buvo gav (1675.VI.20), ir vyskupijos valdytojas *in temporalibus* Mikalojus Pacas (1675.VI.23) leido jiems kurtis Vilniuje, tai dabar jie 1675 m. spalio 26 ir 28 d. tuo reikalu raš šv. Romos kardinol kongregacijai ²⁹, tik nežinia, k ji jiems atsak .

Tuo metu atsirado ir nelaukta pagalba. Jiems buvo perleista, karmelit statyta, medin Marijos Paguodos koply ia su dviem žem s sklypais Savi io gatv je ³⁰. Pagaliau Vilniaus vyskupijos administratorius Mikalojus Pacas 1682 m. birželio 25 d. sudar

²⁵ J. I. Kraszewski, *Wilno*, II t., Vilnius 1840, 385 psl. ir sek.

²⁶ Ta šv. Nikodemo bažny ia buvo ten, kur paskui buvo pastatyti didieji m riniai misijonieri vienuolyno namai. J. I. Kraszewski, *Wilno*, II t., 391 psl., 2 išnaša.

²⁷ J. Kurczewski, *Ko ciól Zamkowy*, III t., 217 psl.

²⁸ Ten pat, 226 psl. ; J. I. Kraszewski, *Wilno*, II t., 386 psl.

²⁹ J. I. Kraszewski, *Wilno*, II t., 386 psl.

³⁰ M. Bali ski, *Starytna Polska*, IV t., 156 psl.

komisij r pintis vienuolyno k rimu ir fundacijomis. Tada buvo nutarta ant min t žem s sklyp pastatyti 12 augustinijon gyventi vienuolyn ir bažny i . Vienuoli išlaikymo fondo kapitalus užraš Kristoforas Zbignievas Lettava, Staradubovsko pakamaris, 8.000 zlot ir Karimieras yža Vilniaus pakamaris - 2.000 zlot . Augustinijonai ta iau tada nepaj g m rin s bažny ios pasistatyti ir pamaldas laik medin je koly ioje.

Be virš min t užraš augustinijonai dar gavo tris m rinius namus. Vienus 1679 m. vasario 8 d. jiems dovanojo Mykolas Druckis Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos sekretorius ir Ašmenos maršalas ; kitus 1680 m. spalio 18 d. jie pirko už 700 zlot iš Stepono Izaoko Dziahilevi iaus Vilniaus konsulo ; tre ius 1683 m. geguž s 7 ir 20 d. užraš Izabel Kotryna Sapiegait , kunigaikš io Mykolo Karolio Radvilo žmona.

Iš J. I. Kraševskio nurodyt donacini dokument s rašo paaišk ja, kad, šalia ši sumin t fundacij ir donacij , buvo padaryta dar ir kit stambi užraš . Antai 1687 m. Bazilijus Saveckis užraš jiems 2.000 zlot . Tais paiais metais jau min tas Lettava testamentu paliko 30.000 zlot . Plateriai 1709 m. dovanojo sklyp ir m rinius namus. Mykolas Kazimieras Starobohatskis 1710 m. testamentu užraš 1.000 timp , o 1711 m. atidav ir savo m rinius namus, 1718 m. virš min tieji Lettavai prie ankstesni savo užraš dar prid jo 18.000 zlot . Iš ši užraš matome, kad Vilniaus augustinijonai buvo gana turtingi, turb t d l to 1689 m. Varšuvos seimas per Vilniaus kapitul reikalavo mok ti mokes s ius ³¹.

Medin koply ia 1742 m. sudeg , d l to augustinijonai su geradari pagalba 1764 m. pastat m rin Marijos Paguod jos bažny i , kuri Vilniaus sufraganas vysk. Tomas Zienkovi ius pašventino. Ši bažny ia buvo didel , 33 per 18,6 metr , su 30 metr aukš io keturi aukšt bokštu. Joje buvo 12 altori . Didžiajame altoriuje buvo Marijos Paguod jos paveikslas, užsklendžiamas šv. Jono Kantie io paveikslu. Kair je presbiterijos pus je šv. Augustino ir jo motinos šv. Monikos altorius, toliau šv. Tekl s, šv. Mikalojaus iš Tolentino ir kit šent j altoriai. Prie jimo

³¹ J. I. Kraszewski, *Wilno*, II t., 387 ir 392 psl. ; *Podr czna Encyklopedia Ko cielna*, I-II t., 427 psl. ; J. Kur czewski, *Kościół Zamkowy*, III t., 261 psl.

dešin je pus je buvo Viešpaties J zaus kopy ia, šalia jos bran-
genybi kambarys, o virš jo biblioteka ³², kurioje 1820 m. buvo
rasta 337 knygos ³³, kai jau augustinijonai prieš 12 met buvo
apleid vienuolyn . Bažny ioje prie vieno pilioriaus kabojo senas,
gerai nupieštas Vytauto paveikslas, ia atgabentas iš Vytauto
kurto Brastos augustinijon vienuolyno ³⁴. Prie šios bažny ios
buvo kurtos Marijos Paguodos ir šv. Tekl s kankin s brolijos ³⁵.

Marijos Paguodos brolija buvo par pinusi ir didžiojo altoriaus
Marijos paveiksl . Jis grei iausia yra kopija Krokuvos augustini-
jon bažny ioje esan io panašaus paveikslo. Vilniuje panaikinus
augustinijonus, šis paveikslas kartu su brolija buvo perkeltas
šv. Jono bažny i ir patalpintas prie dur kair je pus je esan ioje
šv. Stanislovo Kostkos kopy ioje. Pats paveikslas 2,14 x 1,55 m
dydžio, nupieštas ant drob s, tamsiai m lynos spalvos. Marijos
drabužiai sidabriniai, papuošti brangakmeniais ir votais, o K dik
lio J zaus paausuoti. Du sidabriniai mažy iai angeliukai laiko
ant Marijos galvos didel vainik . Marija aplink save skleidžia
baltus sidabrinus spindulius. Kol paveikslas buvo augustinijon
bažny ioje, tai virš jo ant auksu apvestos skardos buvo parašas :
Convertam luctum eorum in gaudium, — J li des paversiu džiaugs-
mu. Šv. Jono bažny ioje šis parašas pakabintas atskirai. Prie
šio paveikslo kasdien kl po b reliai žmonė , ieškan i Marijos
paguodos ir suraminimo ³⁶.

Šiame vienuolyne XIX amž. pradžioje gyveno 26 vienuoliai,
8 klierikai, 8 novicai ir 3 broliai. Vadinasi, ia buvo novicijatas ir
turb t mažoji seminarija. Vienais nežinomais metais jie vienuolyne
tur jo gramatikos mokykl , kurioje klierikai vienerius metus
mok si gramatikos, o tris metus universitete mok si teologijos ir
logikos. Tada jie tur jo 11 student ³⁷.

Kai po paskutinio padalinimo (1795) Lietuva atiteko Rusijai,
tai caras Aleksandras I, po j zuit panaikinimo akademijos vie-
toje steigt Vyriausi Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos mokykl ,

³² J. I. Kraszewski, *Wilno*, II t., 388 psl. ir sek.

³³ Ten pat, 391 psl. ir sek.

³⁴ J. Vaišnora, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, Roma 1958, 310 psl.

³⁵ J. I. Kraszewski, *Wilno*, II t., 389 psl.

³⁶ J. Vaišnora, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, 310-312 psl.

³⁷ J. Kurczewski, *Biskupstwo Wile skie*, 252 ir 266 psl.

J. Strojnovskio perorganizuot , (1803.V.18 [30]) paskelb Imperatorišku universitetu ³⁸. Tada netrukus prie universiteto aukštesniam kunig išsilavinimui buvo steigta Vyriausioji Vilniaus seminarija³⁹. Jai tr ko tinkam patalp , d l to 1807 m. liepos 13 d. buvo nutarta pasinaudoti augustinijon vienuolynu. Tuo reikalu 1808 m. kovo 25 d. buvo susitarta su augustinijonais, o 1808 m. geguž s 16 d. gautas tam ir caro Aleksandro I patvirtinimas. Tada augustinijonai savo bažny i perleido karmelitams, o du m riniu namu atidav Vyriausiai Vilniaus seminarijai, kur buvo vietos 50 student ir 3 profesoriams, sau pasiliko kitu du namu su sodeliu ⁴⁰. M. Valan ius sako, kad « augustinijonai pasiliko sau Vilniuje šv. Mikalojaus bažnyt l ; iš antros pus s tos bažnyt l s pasim rijo kloštor l. Ten paliko keliat vienuoli , kiti ... atsi- k l Kaun » ⁴¹.

Nors tolimesnis augustinijon likimas Vilniuje nežinomas, bet atrodo, kad jie Vilniuje išsiliko bent iki 1831 m. Taip leidžia manyti kai kuri autori užuomenos. J. I. Kraševskis rašo, kad 1820 m. Vilniuje augustinijon buv 30 ⁴², o J. Kur evskis sako, kad jie XIX amž. pradžioje, Popiežiškai seminarijai Vilniuje užsidarius, laik jos aukl tinius⁴³. Gi žinome, kad, Vyriausiai Vilniaus seminarijai savo studentus 1816 m. perk lus Popiežiškos seminarijos patalpas ⁴⁴, augustinijonai savo vienuolyn daugiau nebegr žo. Po Vyriausios Vilniaus seminarijos išsik limo augustinijon vienuolyne, buvusi arklidži vietoje pasta ius nauj priestat , 1822 m. buvo apgyvendinti vargoninink ir para-

³⁸ P. R klaitis, *Vilniaus universitetas*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XXXIV t., 183 psl ; R. Krasauskas, *Strojnovskis*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XIX t., 50 psl.

³⁹ R. Krasauskas, *Vyriausioji Vilniaus seminarija*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XXXIV t., 155 psl.

⁴⁰ J. J. Kraszewski, *Wilno*, II t., 392 psl. ir sek. ; J. Kur czewski, *Ko ciól Zamkowy*; I t. 237 psl.

⁴¹ M. Valan ius, *Pastabos pa iam sau*, iš lenkišk Valan ius užraš spaudai paruoš J. Tumas, Klaip da 1929, 106 psl.

⁴² J. I. Kraszewski, *Wilno*, II t., 392 psl.

⁴³ J. Kur czewski, *Biskupstwo Wile skie*, 341 psl.

⁴⁴ P. Jat ul is, *Popiežiaus seminarija Vilniuje*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XXIII t., 291 psl. ; R. Krasauskas, *Vyriausioji Vilniaus seminarija*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XXXIV t., 155 psl.

pij mokykl mokytoj instituto mokiniai, kurie seniau gyvendavo 200 neturting j skirtame bendrabutyje (bursoje)⁴⁵.

Bažny ia, kuri apleisdami vienuolyn augustinijonai paved karmelitams, neilgai ir jiems tarnavo. Ji 1852 m. buvo rus valdžios atimta ir uždaryta, o 1859 m. paversta cerkve⁴⁶. Tik po pirmojo pasaulinio karo 1919 m. ji sugr žo katalikams ir nuo 1926 m. ia sik r ryt apeig j zuitai⁴⁷.

8. Augustinijonai Kaune (1808-1864). — Pavertus augustinijon vienuolyn Vyriausios Vilniaus seminarijos r mais, augustinijonams mainais buvo atiduota didžioji Kauno parapijos šv. Petro ir šv. Pauliaus bažny ia su parapijos namais ir fondais. Augustinijonai, gal b t dar tais paiais 1808 m., vadovaujant t v. Leopoldui Korickiui, atsik l Kaun . Tada t v. Korickis buvo pirmas Kauno augustinijon prijoras ir klebonas.

Kaune gyveno 22 augustinijonai ir tur jo savo novicijat . T v. Leopold Korick išrinkus provincijolu, nauju prijoru tapo išrinktas t v. Mykolas Saulyt . Jis buvo sumanus vyras. Šalia šventoriaus pastat m rinius namus, kur paskui gyveno novicai ir j magistras. Po jo prijoru buvo t v. Raimundas Petkevi ius. Jis buvo geras nuod mklausis, bet blogas viršininkas, d l to vienuoliai v l išsirinko prijoru t v. Mykol Saulyt , kuris, baig s savo trimet , persik l Kulv kaip altaristas ir ten mir . Tada paskutiniu prieš vienuolyno uždarym prijoru buvo išrinktas t v. Augustinas Tšedzinskis. Kauno augustinijon vienuolynas, pagal rus valdžios potvark , buvo pirmos klas s etatiniu, d l to kasmet iš išdo gaudavo 3185 rublius.

Vilniaus universiteto sakymu, Kauno augustinijonai 1820 m. rugs jo m nes prie savo vienuolyno atidar mokykl . Joje mok vienas augustinijonas ir mok si 30-40 mokini . N ra pasakyta, kokio tipo buvo ši mokykla, jei ji buvo atidaryta Vilniaus universiteto sakymu, tai reik t manyti, kad ji buvo aukštesnioji mokyk-

⁴⁵ J. I. Kraszewski, *Wilno*, II t., 393 psl.

⁴⁶ J. Kurczewski, *Biskupstwo Wile skie*, 172 psl.

⁴⁷ J. Vaišnora, *Marijos garbinimas Lietuvoje*, 310 psl. ; *Catalogue ecclesiarum et cleri archidiecepsis Vilnensis pro anno Domini 1939*, 33 ir 148 psl. ; J. Kurczewski, *Ko ciól Zamkowy*, I t., 258 psl. ir sek.

la. Ši mokykla neilgai teveik , nes ji jau 1835 m. rus valdžios sakymu buvo uždaryta ⁴⁸.

Kauno augustinijonai beveik visi gimimu buvo lietuviai ir ano meto supratimu dideli patriotai, unijos su lenkais šalininkai, aktyviai r m išsilaisvinimo s j džius ir 1863 m. sukilim , d l to daugelis j nukent jo nuo rus represijos. Tarp daugiau nukent - jusi P. Kubickis aprašo ⁴⁹. Pinigin mis baudomis buvo nubauti t vai išauskis, Paulauskis, Petkevi ius, Pukšta ir Šauklinskis už tai, kad jie ant kr tini prisiseg nenešiojo Krymo karo pamin jimui jiems duot valdžios kryži ir medali . Už š prasižen gim , pagal Vilniaus generalgubernatoriaus 1864 m. gruodžio 27 d. potvark , Kauno gubernatorius 1865 m. sausio 27 d. juos nubaud , sakydamas sumok ti po 25 rublius, sukilimo padarytiems nuostoliams padengti. Klierikas Matas Kulvietis, kilimu suvalkietis nuo Marijampol s, buvo tartas es s sukil lis, d l to ant Nemuno tilto Kaune areštuotas ir policijos atiduotas teismui. Teisme išryšk jus, kad savo pas buvo dav s naudotis gimnazistui Gregorijui Beinoravi iui, nubautas 50 rubli pinigine pabauda. T v. Matas Stanskis 1864 m. spalio 28 d. Kauno karo teismo buvo nubautas, kad, b damas uždarytas Tytuv n bernardin vienuolyne, pritar sukilimui ir bendravo su sukil liais, d l to tur jo sumok ti 50 rubli bausm .

Kiti trys Kauno vienuolyno augustinijonai teismo sprendimu buvo uždaryti sunki darb kal jiman: t v. Gelazijus Ming la ir t v. Mikalojus Svolvekis vieneriems metams, o Matas Stanskis dvejiems, už dalyvavim ar geriau organizavim garsios 1861 m. liepos 31 d. procesijos Aleksot Lietuvos susijungimui su Lenkija pamin ti, kurioje dalyvavo 5.000 žmoni . Ta iau pilnai jiems skirto laiko kal jime neišbuvo, nes nežinia, ar jiems patiems prašant, ar vysk. M. Valan iui užtariant, caras j pasigail jo ir 1862 m. balandžio 17 d. Vilniaus generalgubernatoriui dav sakym juos paleisti iš kal jimo. Tada generalgubernatorius 1862 m. geguž s 2 d. apie tai praneš Žemai i vyskupui ir t pa ia dien

⁴⁸ M. Valan ius, *Pastabos pa iam sau*, 106 psl. ir sek.

⁴⁹ P. Kubicki, *Bojownicy Kapłani*, III t., 2 d., Sandomiras 1936, 536-539 psl.

sak Vilniaus komendantui paleisti nuteistuosius kalinius augustinijonus.

Tiesa, paleidžiant iš kal jimo buvo išreikštas pageidavimas, kad jie neb t siun iami Kaun , bet tuo metu kito augustinijon vienuolyno Lietuvoje jau nebuvo, d l to jie, gr ž Kaun , tiesioginiai ar netiesioginiai sivil sukilim . Tada t v. Matas Stanskis teismo sakymu buvo uždarytas Tytuv n bernardin vienuolynan. Ten jam begyvenant paaišk jo, kad jis katalik tik jiman buvo patrauk s sta iatik bajor Kramarevsk ir pritar s sukilimui, d l to buvo areštuotas ir Kaune teismo nubaustas jau min ta 50 rubli bauda. T v. Mykolas Svolkenis buvo išsi stas Dotnuvos bernardin vienuolyn ir atiduotas griežton viršininko prieži ron už tai, kad savo bažny ioje Kaune už Tad Kosciušk atlaik pamaldas. Dotnuvos vienuolyne gyvendamas ir toliau pritar sukilimui ir pad jo sukil liams, d l to Muravjovo sakymu 1864 m. rugpj io 26 d. buvo ištremtas Tomsko gubernij ir laikomas griežtoje policijos prieži roje.

Numalšinus sukilim , M. Muravjovas suman Kaun iš Varni perkelti Žemai i vyskup , jo kapitul ir kunig seminarij . Tada jis iš augustinijon at m šv. Petro ir šv. Pauliaus bažny i ir j paskyr vyskupo katedra. Nam šalia bažny ios, augustinijon pastatyt , padar vyskupo rezidencija, vienuolyno patalpas atidav kapitulos kanauninkams, o kunig seminarij liep perkelti jau anks iau uždaryt bernardin vienuolyn . Vysk. M. Valan ius, pagal generalgubernatoriaus sakym , 1864 m. gruodžio 3 d. atvyk s iš Varni su visomis vyskupijos staigomis, si k r nurodytose patalpose.

Tuo metu Kaune dar buvo 11 augustinijon . Vysk. M. Valan ius, naudodamasis po rus okupacijos vyskupams suteikta galia ant vienuoli , Kauno augustinijonus taip sutvark : t v. Antan Tšedzinsk buvus priyor , paskyr Kauno klebonu, t v. Pukšt tos parapijos vikaru, t v. Izidori Šauklinsk išsiunt Moniški filij , t v. Jon Mazulevi i Vandžiogal klebonu, t v. Juoz Paulausk altaris Karten , t v. ižausk altaristu Mos d , t v. Raimund Petkevi i Paberž filijalistu, t v. Grigali Butkevi i paliko prie katedros vikaru, t v. Gelazij Mong l už kišim si sukilim valdžia išsiunt Kretingos bernardin vienuolyn , o t v. Mat Stansk Kaseini domininkon vienuolyn . T v. Fulgencijus Liutostanskis atkrito nuo tik jimo, bijo-

damas teismo tapo provoslavu ir tuo b du išveng bausm s ⁵⁰. Taip at mus patalpas ir išsklaidžius vienuolius, Kauno augustinijon vienuolynas buvo likviduotas.

9. Baigiamosios pastabos. — Augustinijonai, kaip mat me iš j vienuolyn k rimo istorijos, yra viena iš seniausi vienuolij Lietuvoje. Už juos anks iau buvo sik r tik pranciškonai ir šv. Augustino atgailos kanauninkai. Juos galima laikyti Pietin s Lietuvos apaštalais, misininkais, nes XV amž. Lietuva dar buvo misij kraštas, nors jau ir buvo steigta hierarchija ir nemaža parapij . J vienuolin s maldos, liturgin s apeigos ir pamokslai Brastos ir Gardino bažnyiose daugel knygoje neužrašyt pagoni atved katalik tik jim . Augustinijon ordinas skirtas sav s tobulinimui ir apaštalavimui, d l to jie išvykdavo apaštalautei ir tolimesnes vietas, kur tik juos kviesdavo kunigai ar si sdavo viršininkai. Tokiu pavyzdžiu yra j apaštalavimas Žemai i vyskupijoje Seredžiaus ir Lyduv n parapijose.

Protestantizmo padarinius jie tur jo išgyventi skaudžiau už kitus vienuolius, nes augustinijonu buvo pats Martynas Liuteris. Kai Lietuvoje sigal jo protestantizmas, jie jau tur jo Brastos ir Gardino vienuolynus. Lietuvos Brastagi buvo didžiojo protestantizmo skleid jo Mikalojaus Radvilo Juodojo nuosavyb . ia jis buvo k r s protestantiškoms knygoms spausdinti spaustuv , kur lenkiškai buvo išspausdinta garsioji Lietuvos Brastos biblija. Brastoje jis buvo sutelk s garsiausius protestantizmo skleid jus Lask , Stancar , Blandrat ir Lismanin . At m net katalik parapijos bažny i ⁵¹, bet augustinijonu vienuolynas su bažny ia išsilaik . Vadinasi, augustinijonai protestantizm nepalinko. J tarpe atkritusi nuo tik jimo iki šiol žinomuose šaltiniuose neųtikta, kaip nerasta ir žini apie j pozityvi veikl katalikybei išlaikyti protestantizmo užpl dimo metu.

Apie pašlijusi augustinijonu drausm Lenkijos provincijoje, kuriai priklaus Brastos ir Gardino vienuolynai, šiek tiek sužinome iš nuncijaus Bolognetti 1584 m. balandžio 18 d. laiško, rašyto iš

⁵⁰ M. Valan ius, *Pastabos pa iam sau*, 107 psl. ir sek.

⁵¹ S. Sužied iis, *Radvilai*, žr. *Lietuvi Enciklopedija*, XXIV t., 393

Vilniaus, augustinijon provincijolui t v. Simonui Minseviui (Mniszewskiui). Tame laiške nuncijus primena, kad Lenkijoje yra daug besibastan i vienuoli , kuriems vienuolynus sugr žinti jis jau yra padar s atitinkamus žygius pas vyskupus. Toliau rašo apie Stanislov Chilinsk , augustinijon , kuris padar s žadus pasi-šalino iš vienuolyno ir 20 met tarnavo kariuomen je. Dabar jis, gail damasis, nori gr žti vienuolyn . Nuncijus j rekomenduoja provincijolui ir ragina priimti iš paklydimu gr žtan i av ⁵². V liau 1667 m. kovo 21 d. augustinijon reformos reikalu kara-lius Jonas Kazimieras raš kardinolui Ursini ⁵³. Konkre i žini , tiesioginiai lie ian i Lietuvos augustinijonus, apie pašlijusi drausm neturime.

Protestantizmo antpl džiui nusl gstant, augustinijonai stip-riau prad jo reikštis: 1544-1547 m. kuriamas j vienuolynas Bykove, 1620-1635 m. jie apaštalauja Seredžiuje ir Lyduv nuose, 1666 m. atstatoma sudegusi bažny ia Brastoje, o 1675 m. jie sikuria Vilniuje. Žvelgiant didelius Vilniaus vienuolynui pada-rytus didik užrašus, su pagrindu galima tvirtinti, kad augustini-jonai savo gražiu elgesiu ir uolumu sigijo j pagarb ir meil ir d l to jiems dar tokius stambius užrašus. Blogiau jiems sek si Gardine, kur sudegus bažny iai ir vienuolynui, neatsirado l š j atstatymui, d l to augustinijonai 1673 m. apleido š miest .

Yra šiek tiek žini , kad augustinijonai darbavosi ir rusiškose Didžiosios Lietuvos kunigaikštijos žem se. Už tai Lietuvos mar-šalas ir etmonas, tur b t Leonas Sapiega, augustinijonams (nepasakyta, kuriam vienuolynui) atidav Pe ioros rut n vienuo-lyno turt dal . Tai patyr unitai skund si šv. kongregacijai *de Propaganda Fide*, kad jis negal jo to daryti, nes turtais buvo fundatori užrašyti rut nams⁵⁴. Kongregacija savo 1631 m. gruodžio 23 d. pos dyje nutar , kad jis iš tikr j to negal jo padaryti ir 1632 m. sausio 2 d. praneš Lenkijos nuncijui, kad jis nepatvirtint dovanojimo, o sakyt tuos turtus gr žinti

⁵² *Monumenta Poloniae Vaticana*, VII, collegit E. Kuntze, Krokava 1939-1948, 130 nr., 187 psl.

⁵³ *Elementa ad fontium editiones*, III t., collegit Wanda Wyhowska De Andreis, Roma 1961, 540 nr., 59 psl.

⁵⁴ *Acta S. C. de Propaganda Fide*, I t., collegit A. G. Welkyj, Roma 1953, 198 nr., 109 psl. ir sek.

unitams⁵⁵. Augustinijonai tur jo ir mokyti vienuoli, kurie dirbo rutn seminarijoje. Antai, 1648 m. Chelmo vysk. praš *de Propaganda Fide* kongregacij, kad leist t v. Reginaldui Maurui, augustinijonui, mokyti rutnus unitus Minsko kunig seminarijoje⁵⁶.

Augustinijonai Lietuvoje netur jo savo provincijos, nes permaža buvo vienuolyn ir vienuoli. J vienuolynai ilgesn laik išsilaik tik Brastoje (1410-1831), Vilniuje (1675-1808) ir Kaune (1808-1864). Palyginti su kitais, nedaug jie tur jo ir vienuoli. Brastoje XIX amž. pradžioje buvo 7, Gardine prieš jo apleidim 1673 m. gal jo b ti 12, nes tais laikais, tiek vienuoli tur jo b ti reguliariame vienuolyne. Seredžiuje (1620-1635) gal jo b ti bent 2, o Lyduv nuose 1. Bent kokie 3 augustinijonai tur jo gyventi ir Bychovo rezidencijoje, apie kuri težinome, kad ji buvo kurta ir daugiau nieko. Vilniuje 12-30, Kaune — 22, o vienuolyno panaikinimo metu — 11. Novicijatas veik Vilniuje, o persiklus vienuoliams Kaun — Kaune. Vilniuje veik ir gramatikos mokykla, kuri baig augustinijon klierikai kunigystei ruoš si daugiausia Vilniaus ir Varni kunig seminarijose. Viešos mokyklos veik dar prie Brastos (1804-1831) ir Kauno (1830-1835) vienuolyn. Didesnes ar mažesnes bibliotekas tur jo visi vienuolynai. Brastos vienuolyno bibliotekoje 1830 m. buvo 1201 knyga, o Vyriausiai Vilniaus seminarijai išsikeliant iš vienuolyno, paliko 337 knygas.

Pragaištingas augustinijonams ir kitiems vienuoliams buvo Lietuvos laisv s praradimas 1795 m. J kova prieš okupant, pastangos laisv s atgavimui ir dalyvavimas sukilimuose iššauk j vienuolyn panaikinim. Taip šiuo pretekstu 1831 m. buvo panaikintas Brastos, o 1864 m. ir Kauno vienuolynas. Bychovo vienuolynas Gudijoje greičiausia buvo panaikintas dar prieš 1831 m.

Viktoras Gidžinas O.F.M.

Brooklynas, N. Y.

⁵⁵ *Letterae S. C. de Propaganda Fide*, I t., collegit A. G. Welkyj, Roma 1954, 182 nr., 112 psl.

⁵⁶ *Acta S. C. de Propaganda Fide*, I t., 419 nr., 238 psl.

AUGUSTINIANS IN LITHUANIA

by

Viktoras Gidži nas, O.F.M.

(Summary)

The Augustinians were among the first religious to become active in Lithuania. Only the Franciscan Friars, the Regular Canons of St. Augustine and the Benedictines had preceded them. Vytautas, the Grand Duke of Lithuania, invited them from Poland and settled them in Brasta (1410-1831). Later other monasteries were founded in Gardinas (1505-1673), Bychovas (1545-1831), Seredžius and Lyduv nai (1620-1635), Vilnius (1675-1831) and Kaunas (1808-1864).

The Augustinian Rule prescribes a dichotomous way of life : contemplation and apostolic labors. The religious, therefore, engaged in apostolic work not only in their own precincts, but extended their activity to the outlying districts, wherever they were invited by pastors or sent by their superiors. With staunchness and dignity they withstood the onslaughts of the Protestant Reformation. Not a single Augustinian espoused the cause of Protestantism, even though the protagonist of the movement, Martin Luther, was one of them, and many Protestant leaders, convoked by Mikalojus Radvilas Juodasis at Brasta — the location of the Augustinian Mother House — were publishing and disseminating Protestant literature. When in 1795 the Russians enslaved Lithuania and began to persecute the Catholic Church, the Augustinians staunchly defended the faith and joined movements of liberation. For this reason, upon many heavy fines were imposed, many incarcerated, one was even banished to Siberia and all monasteries closed. The Augustinians, thus extirpated by the Russians, never became reestablished in Lithuania, not even during her era of independence (1918-1940).